

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۶/۰۴/۲۵

محمد انور احر

لر او بر پښتانه او د پاکستان انگرېزي پالیسي (لسمه برخه)

(د لومړي وزير ذوالفقار علي بوټو كشر زوی شاه نواز بوټو)

پنجابی پوځ: جوړښت، شاليد او کودتاکانی (۷)

د شاه نواز بوټو وژل

شاه نواز بوټو او د هغه ورور مير مرتضا بوټو چې د لیبیا، سوريي، لبنان او افغانستان حکومتونو له ملاتړه برخمن وو، په ځانگړي توگه د افغان حکومت له استخباراتو سره يې ژورې اړيکې لرلې او په پاکستان کې يې د نوموړي ادارې اوپراتيفي عمليات ليدلي وو چې له امله يې دواړه وروڼه د استخباراتي اوپراتيفي کړنو تر اغېز لاندې راغلي وو، د بي نظير بوټو وينا ده چې شاه نواز بوټو «له اطلاعاتي سيستمونو سره علاقه لرله او په دې برخه کې يې پراخه مطالعه کړې وه، يوه ورځ شاه نواز مور ته وويل: کله چې ته او مير پاکستان ته ستانه او [واکمن شئ] او په خپلو سياسي کارونو لگيا شئ نو په ياد ولرئ چې يو وړوکی ورور هم لرئ چې هغه ته د اطلاعاتو د عمومي اداره ورسپارل به وکولی شي، ستاسو سره مرسته وکړي... نو دواړه په ياد ولرئ چې کله يې وخت راورسېږي زه هم يم.»¹

سره له دې چې شاه نواز په استخباراتي چارو پوهيده او د خپل ځان د ساتنې په فکر کې و خو په دې نه پوهيده چې د ده دښمن له ده هم پياوړی او ځيرک دی، تر دې چې هغه به په خپل کور کې دننه ووژني.

1: بي نظير بوټو: دختر شرق. فارسي ژباړه: علي رضا عياري. ۳۷۶ مخ

د پاڼو شميره: له 1 تر 6

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de يادونه: دلېکنې دلېکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په ځير و لولئ

په تېرو پانوی کې مو ولوستل چې شاه نواز او مرتضا، په کابل کې د استوګنې پر مهال له دوو افغان خویندو: ریحاني او فوزیې سره ودونه کړي وو، وروسته دا دوه وروڼه له کابل څخه خپلو میرمنو سره اروپا ته ولاړل چې مرتضا په سویس او شاه نواز په فرانسه کې استوګن شو. بی نظیره لیکي چې «دا دوه خوینده ظاهراً بڼکلي وي خو زه د دوی له باطنه بی خبره وم.»²

دغو وروڼو چې د ضیاء د رژیم خلاف یې پټې جګړې کړي وي نو جنرال ضیاء د دوی د وژلو کلک هوډ درلود، شاه نواز فکر کاوه چې د ضیاء لهخوا به په بزو یا د چرې - چاقو په وسیله ووژل شي چې د دغه خطر د مخنیوي په موخه یې په فرانسه کې خپل ځان او خپلې خور بی نظیره بوتو ته زغری وپېرودلې، هغه بی نظیرې ته وویل: «زه باید په فرانسه کې دغه زغره واغوندم، ته نه پوهیږي چې ضیاء کولی شي زما مخه دلته هم ونیسي... ما ته خبر رسیدلی چې ضیاء زما د وژلو پلان لري.»

بی نظیره بوتو لیکي چې ما پر شاه نواز نیوکه وکړه چې اوس خو الذوالفقار ډله له کابل څخه تللي ده، کلونه کيږي چې کوم عمل یې نه دی ترسره کړی. هغه موسکې شو، ویې ویل: **زه خپل اطلاعات لرم.**³

د ذوالفقار علي بوتو ټوله کورنۍ چې په فرانسه کې د لنډې مودې لپاره سره راټول شوي وو، له بده مرغه دا مهال شاه نواز بوتو په خپل کور کې په مرموزه توګه ووژل شو. بی نظیره بوتو چې د خپل ورور د مرګ په هکله یې ډېر څه لیدلي او په خواشینۍ سره یې د خپل ژوندلیک په کتاب کې، هغه جریان لیکلی دی چې له دغو او نورو سرچینو څخه ځینې اړین مالومات راځلو:

په فرانسه کې د شاه نواز بوتو او د هغه د بڼکي ریحاني تر منځ اړیکې بڼي نه وې، هغه غوښتل ریحاني ته طلاق ورکړي خو د دغه کار مخنیوی د بی نظیرې لهخوا وشو، هغې شانواز ته نصیحت وکړ او د خپل منځي اړیکو د رغولو بڼوونه یې ورته وکړه چې پایله یې بڼه وه خو پای یې ډېر ناوړه او غمجن ؤ.

د شاه نواز بوتو له مرګ څو ساعته وړاندې، پرته له کوم بڼکاره دلیل څخه د هغه بڼکي ریحاني خپل لېور مرتضا بوتو ته سپکې سپورې وویلې او هغه ته یې وویل: «له دې کوره ووځی دا کور زما دی.»⁴

د شپې ۱۰ بجې وې چې بی نظیره بوتو ته خبر ورسید چې ورور یې څه خورلي او حالت یې خطرناک دی. کله چې دوی د شاه نواز کور ته ورسیدل نو هغه ساه ورکړې وه. بی نظیره وايي: «... د شاه نواز بدن سور ؤ، خدای پوهیږي څومره وخت به د هغه مړی هلته پروت وي چې څوک ترې خبر هم نه وو، یو چا له موکې ګټه پورته کړي وه چې د هغه کاغذونه یې خواړه واره کړي وو.»

بی نظیره وړاندې لیکي چې زه په هغه کور کې د ریحاني په لټون پسې شوم، هغه مې ولیده، هغه داسې یوې بڼکي ته نه وه ورته چې اوس اوس یې خپل میره له لاسه ورکړی وي او یا یې بېرته مرسته ورسره کړي وې، هغې ځان بڼه منظم او بڼایسته برابر [سینګار] کړی ؤ؛ د کتان اوږد خت (کمیس) یې یوه ګونځه هم نه درلوده، وپښتان یې بڼه ګمنځ کړي وو، داسې چې یو تار وپښته یې له خپل ځایه نه ؤ او بڼتی. څو ساعته وخت یې لګولی ؤ، تر څو دا ډول ځان چمتو او سمبال کړي. په داسې حال کې چې د ورور مړی مې پر ځمکه پروت ؤ.

هغه راغله او ماته یې په داسې سترګو وکتل چې یو څاڅکی او بڼکه یې په سترګو کې نه و. شونډو یې وبنوریدې خو ما څه نه شول اوریدلی. د ریحاني پر ځای، د هغې خور فوزیې وویل: «زهر (سم) یې خورلي دي زهر.»

بی نظیره یې په دوام وايي چې مور د هغوی په خپرو باور ونه کړ، ولی شاه نواز خان وژنه وکړي؟ هغه تېره شپه له بل هر وخته ډېر خوشاله ؤ، د خپلو راتلونکو نقشو د عملي کولو هیله من ؤ چې له هغو څخه یې د اګست په میاشت

²: بی نظیره بوتو: دختر شرق. فارسي ژباړه: علي رضا عياري. ۳۸۳ مخ

³: هماغه سرچینه. ۳۸۰ مخ

⁴: هماغه سرچینه. ۳۸۳ مخ

کی افغانستان ته د تللو هوډ هم درلود، آیا همدا یې دلیل و؟ آیا ضیاء د هغه له نقشي خبر شوی و چې مخکې له مخکې یې د هغه پلان شنډ کړ؟ یا دا چې سي ای ای د خپلې خوبې دیکتاتور، ضیاء د خوشالی لپاره وواژه؟⁵ **بی نظیره لیکي: مرتضا بوتو د شاه نواز د کور د پخلانځي (اشپزخانې) د خځولو په توکړی کې د زهرو یو خالي بوتل هغه مهال ولید، کله چې ده هغه دسمال چې خپلې اوبنکې یې پرې پاکې کړي وې د خځولو توکړی ته غورځاوه.**⁶

ریحانې هڅه وکړه له فرانسې په بېره ووځي «د هغې وکیل (ریچارد بنون) وویل چې هغې غوښتل د امریکا سفر لپاره پاسپورټ ترلاسه کړي.»⁷ خو فرانسوي پولیسو ریحانه په دې تور ونيوله چې هغې له خپل مېړه سره د خطر پر مهال مرسته نه وه کړې، لکه څنگه چې د فرانسې قانون غوښتنه کوي.

پاکستان ته د شاه نواز د مرگ خبر ورسېد، حکومت پلوه خبري رسنیو د شاه نواز بوتو د مرگ په اړه ناوړه څرگندونې خپرولې چې گواکې هغه یو رواني ناروغ و، قمارباز، شرابي او بداخلاقه کس و، د نشي په حالت کې یې خاتنه وژنه کړې ده. خو طبي څېړنو د هغوی دا ادعاګانې باطلې کړې، د فرانسې پولیسو د شاه نواز د مرگ پر څېړنو لگیا وو.⁸

لکه څرنگه چې د پاکستان حکومت پلوه رسنیو د شاه نواز بوتو د مرگ په اړه ناسم مالومات خپرول، د شاه نواز میرمنې ریحانې او د هغې مدافع وکیل ریچارد بنون هماغه ډول څرگندونې کولې، بی نظیره بوتو لیکي: ... ولی ریحانې په پرله پسې توګه ټینګار کاوه چې هغه ځان وژنه کړې ده؟ داسې دردونکی تور چې په اسلام کې [لوی گناه بلل کېږي]. د ریحانې وکیل بنون وویل چې د شاه نواز بوتو د مرگ لامل ځان وژنه ده. هغه له دې هم وړاندې ولاړ و چې «شاه نواز بوتو یو ډېر خپه او خوریدونکی کس و چې په پرله پسې توګه یې الکول (شراب) له ویلیم (Valium) سره ګډ څښل.»⁹

بلي خوا داسې راپورونه خپاره شول چې نه یوازې په سېنډ، بلکې په ټول پاکستان کې د خواخوږۍ څپې روانې شوې، په حیرانونکي ډول، د پاکستان کنټرولېدونکو رسنیو هم د خواخوږۍ لیکنې خپرې کړې، په ځانګړي ډول د Dawn ورځپاڼې یوه لیکنه ډېره د پام وړ وه، ویل کېږي چې په لندن کې د خلکو ګوند (PPP) مرکزي دفتر ته د خواخوږۍ ټیلیفوني پیغامونه د سېلاب څېر روان وو. د خواخوږۍ دغو پراخو څپو، پر ولسمشر جنرال ضیاء هم اغېز کړی دی هغه خبريالانو ته وویل چې د بوتو کورنۍ سره خپله غم شریکي کوي.¹⁰

بی نظیره بوتو لیکي چې زموږ مصیبت پای نه درلود، زما د مور موټر د نورو ډېرو موټرو له منځه غلا کړای شو او زما د پوستي (Post) کڅوړه چې د موټر په شانتی چوکۍ کې اېښي وه هم غلا کړای شوه، زموږ وېره او خواشیني لاپسې زیاته شوه او د ناامنی احساس مو کاوه.¹¹

د فرانسې پولیسو او عدلي طب له خپلو څېړنو او ګروپونو وروسته وویل چې شاه نواز د داسې ډول زهرو له امله مړ شوی چې د سوريې د استخباراتو ادارې لهخوا کارول کېږي. په راپور کې ویل شوي چې بوتو یو داسې ځانګړي نادر

⁵: بی نظیره بوتو: دختر شرق. فارسي ژباړه: علي رضا عیاري. ۳۸۶مخ

⁶: هماغه سرچینه. ۳۸۷مخ

⁷: <https://www.upi.com/Archives/1985/10/22/Pakistani-opposition-leader-Shah-Nawaz-Bhutto-found-dead-in/5148498801600/>

⁸: هماغه سرچینه. ۳۸۸مخ

⁹: <https://www.upi.com/Archives/1985/10/22/Pakistani-opposition-leader-Shah-Nawaz-Bhutto-found-dead-in/5148498801600/>

¹⁰: <https://www.indiatoday.in/magazine/international/story/19850815-tragedy-continues-to-stalk-bhutto-clan-with-mysterious-death-of-shahnawaz-in-cannes-770286-2013-12-29>

¹¹: بی نظیره بوتو: دختر شرق. فارسي ژباړه: علي رضا عیاري. ۳۸۹مخ

زهر خوړلي چې ډېر ژر انسان وژني او په وينه کې ډېرې لږې نښتې پاتې کېږي چې په اسانۍ سره نه موندل کېږي. ويل شوي چې پوليسو نږدې درې مياشتې وخت لگولی چې د شاه نواز بوتو له مړينې وروسته د هغه د مړي د عدلي او (Autopsy) معایناتو له لارې د زهر او ډول وپېژني.

د فرانسوي خبري اژانس له خوا خپاره شوي راپورونه وايي چې ... ۲۷ کلن شاه نواز بوتو او د هغه ۴۱ کلن ورور مرتضا بوتو، تل له خان سره د دغو زهر و بوتلونه ساتل. وايي چې مرتضا بوتو په دمشق کې ژوند کاوه او دواړو ورونو د سوريې پاسپورټونه هم درلودل.¹²

ريحانه وروسته له شپږو مياشتو بند څخه خوشي شوه او د امريکا د کاليفورنيا ايالت ته ولاړه. **داسې خبرې کيدلې چې خينې مهمو چارواکو د هغې په خوشۍ کېدو کې رول لوبولی دی. دا هم ويل کېدل چې کله هغه کاليفورنيا ته ولاړه نو هلته يې بڼه آرام او شانداره ژوند درلود.**¹³

د پورته مالوماتو پر بنسټ دې پايلې ته رسېږو چې د شاه نواز مرگ دوه بنسټيز عوامل لري چې د دواړو عواملو رامنځ ته کوونکي د هغه بڼې، ریحانې ته متوجه کېږي:

لومړی: شوني ده چې شاه نواز بوتو د پاکستان د ای اېس ای او سي ای ای په کډه همکارۍ د ریحانې په مرسته وژل شوی وي.

دویم: دا چې که شاه نواز بوتو ځان وژنه هم کړي وي، بنسټيز عامل يې د ریحانې ناوړه کورنۍ دريځ دی چې د خپل مېړه پر وړاندې يې غوره کړی و او هغه يې ځان وژني ته اړ کړ او د مرگ پر مهال يې مرسته ونه کړه. پورته دوه عوامل د لاندې دلايلو پر بنسټ تشریح او توجیه کېږي:

۱- دا لومړی ځل نه و چې د زهر په وسيله د شاه نواز او مرتضا د وژلو هڅه شوي وه، له دې وړاندې په کابل کې هم، ای اېس ای کوښښ کړی و دا دوه وروڼه د ریحانې او فوزيې د يو نږدې او باوري کس لهخوا د زهر په خوړلو وورژني چې بيا د مرتضا ميرمنې فوزيې په ټينگار هغه کس له مرگه وژغورل شو. **د ریحانې او فوزيې د يو نږدې او باوري کس په لاس، په خوړو کې د زهر ګډول او بيا د دغو دوو خویندو لهخوا د هغه مجرم ژغورل، دا ثابتوي چې دغو دوو خویندو په پېښه کې لاس درلود.**

۲- پوهېږو چې کله د يوې بڼې ميرمه مړ شي او کلونه کلونه ژوند يې سره کړي وي او د اولادونو خاوندان وي نو که ترمنځ يې ډېر جنجالونه هم وي، د خپل ميرمه پر مرگ به خامخا اوبښکې تويي کړي ځکه چې هره بڼه د سړي په پرتله ډېره مهربانه او زړهسوانده ده **خو د ریحانې په څېره کې د خپل ميرمه پر مرگ هېڅ ډول د خواشيني څرک نه لگيده چې دا، دا مانا لري چې نه يوازې ریحانه د خپل ميرمه په مرگ خواشيني نه وه، بلکې بې تفاوته او بې پروا هم وه چې د نوموړي دا ډول حالت بڼي، هغه د خپل ميرمه په مرگ کې ونډه لري.**

۳- شاه نواز بوتو او ورور يې چې د څو هېوادونو له استخباراتو سره په اړيکه کې وو، د سوريې له استخباراتو يې د خپلو ځانگړو موخو لپاره يو ډول خطرناک زهر ترلاسه کړي او په خپل کور کې ساتلي وو، شوني ده چې ریحانه به پرې خبره وي.

لکه څرنگه چې مرتضا بوتو د شاه نواز د کور د پخلنځي د خپلو په توکړۍ کې د زهر خالي بوتل ليدلی و، **کيدای شي په پخلنځي کې وژونکی زهر د ریحانې لهخوا په خوړو کې ګډ شوي وي ځکه چې د زهر بوتل په پخلنځي کې ليدل شوی و.**

¹²:<https://www.upi.com/Archives/1985/10/22/Pakistani-opposition-leader-Shah-Nawaz-Bhutto-found-dead-in/5148498801600/>

¹³:https://www.reddit.com/r/Sindh/comments/ommygv/today_is_shahnawaz_bhuttos_36th_barsee_were_still/

۴- بي نظير بوتو ليکي چې شاه نواز بوتو ساعتونه وړاندې ساه ورکړي او د هغه بدن سور ؤ... طبي مالومات وايي چې په ټوليزه توگه، لږ تر لږه له ۴ تر ۱۰ ساعتونو پورې، يو مر شوی انسان خپل د بدن تودوخه له لاسه ورکوي.

د شاه نواز پر مرگ د دومره اوږدو ساعتونو له تېرېدلو بڼکاري چې ريحاني، بڼه په ډاډه زړه، څه يې چې غوښتل ترسره کړي دي.

د دې پر ځای چې ريحاني په بېرې سره د شاه نواز خپلوان خبر کړي وای، (د بي نظيرې په وينا) ساعتونه يې پر خپل سينگار تېر کړي وو.

۵- د شاه نواز له مرگ څو ورځې وروسته د هغه د مور موټر چې د ډېرو موټرو په منځ کې ولاړ ؤ او د بي نظير بوتو پوستي اسناد هم په کې وو غلا کړای شو. **مانا دا چې په همدې نږدې سيمه کې يو څوک وو چې د شاه نواز په مرگ کې يې برخه لرله.**

يوې سرچينې India Today ته ويلي وو چې د پاکستان د استخباراتو يو افسر (**اظهر**) نومی (چې د ډنمارک د کورنيانو په پاکستانې سفارت کې د ډيپلوماتيک پوښ لاندې کار کاوه) د شاه نواز له مړينې يوه ورځ وروسته په کان بنار کې ليدل شوی و.¹⁴

۶- ريحاني هڅه وکړه له فرانسې څخه په بېرې ووځي، په داسې حال کې چې د هغې د ميرې پر مړي د پوليسو څېړنې روانې وې.

۷- د سي اي اي د لاس لرلو يادونه مو ځکه وکړه چې بي نظير بوتو پوښتنه کوي: آيا، د امريکا سي اي اي، د خپلې خونې ديکتاتور، ضياء د خوشالي لپاره شاه نواز وواژه؟

د سي اي اي لاسرسي د بوتو کورنۍ ته له دې کبله شونې بولم چې د دغو دوو خوښو پلارگنې په امريکا کې اوسيدله، **کيدای شي سي اي اي، ريحانه د خپلې پلارگنې له لارې د ډېرو پېسو په بدل کې د خپلو ميرونو وژلو ته لمسولي وي. کله چې ريحانه د امريکا کاليفورنيا ته ولاړه نو هلته يې بڼه آرام او شانداره ژوند درلود.**

۸- هېښوونکي خو لا دا ده چې د ريحاني وکیل (**ريچارد بنون**) وروسته د هغې له خوشي کيدو څخه، د ريحاني له **قوله وييل چې شاه نواز بوتو وژل شوي دي.**¹⁵

د ريحاني ضد او نقيضي څرگندونې چې لومړۍ يې په محکمه کې په دې ټکي ټينگار کاوه چې شاه نواز ځان وژنه کړي ده او بيا وايي چې هغه وژل شوی دی. څه مانا لري؟

۹- ځينې څېړونکي وايي چې شاه نواز له خپلې ميرمنې سره د (کورنۍ شخړو) له امله وژل شوی او يا يې ځان وژنه کړي ده. دا نظر ځکه د منلو نه دی چې ريحاني کولی شول په فرانسه کې له خپل ميرې څخه په ډېرې اسانۍ سره طلاق واخلي نو د کورنۍ شخړې له کبله د شاه نواز وژلو ته اړتيا نه پاتې کيده او د شاه نواز وژلو د ريحاني لپاره کومه گټه هم نه لرله.

۱۰- شاه نواز هېڅ ډول روحي ناروغي نه درلوده چې هغه يې ځان وژني ته هڅولی وای، هغه ډېرې هيلې او راتلونکي پلانونه درلودل، داسې څه نه وو چې له امله يې ځان وژنه کړي وای.

۱۱- مثلاً دا ومنو چې شاه نواز په خپله زهر خوړلي وي نو د هغه د ځنکدن بد حالت به خامخا ريحاني ليدلی وي. پوښتنه دا ده چې ريحاني ولې د خپل ميرې د داسې سخت حالت پر مهال مرسته ونه کړه؟ ولې يې پوليسو او روغتون ته بېرني

¹⁴: <https://www.indiatoday.in/magazine/international/story/19850815-tragedy-continues-to-stalk-bhutto-clan-with-mysterious-death-of-shahnawaz-in-cannes-770286-2013-12-29>

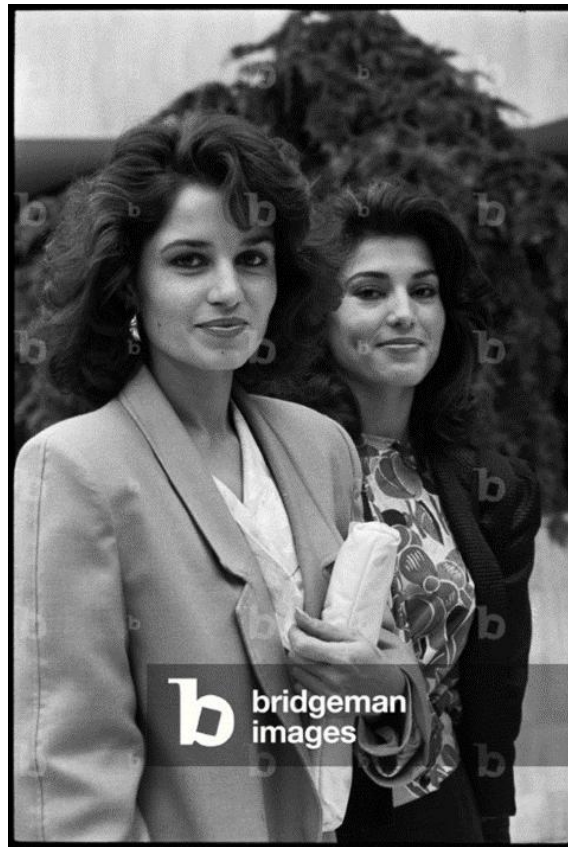
¹⁵: هماغه سرچينه. ۲۰۰۳ مخ

خبر ورته کړ؟ تر دې چې د شاه نواز مری یې په خپل حالت پرېښی ؤ، نه یې د هغې مری سم کړی او نه یې پر خادر (روجایي) باند پوښلی (پټ) کړی ؤ.

د مرگ پر مهال، له شاه نواز سره د ریحانې د نه مرستې کولو جرم، د فرانسې په محاکمو کې هم ثابت شوی ؤ. نو **د مرگ پر مهال له خپل میره سره د ریحانې مرسته نه کول څه مانا لري؟ د ریحانې دا بی پروایي ښيي چې هغې خپل میره په خپل لاس وژلی دی، طبعي ده چې قاتل له خپل مقتول سره مرسته نه کوي.**

اوس نو دا پوښته رامنځ کیږي چې ولې ریحانه د خپل مېړه پر وړاندې دومره خائنه او بی وفا ښځه وه؟ مور نه پوهیږو چې دا ښځه د افغانانو له کوم قوم څخه ده؟ ریحانه چې هر څوک وي، وي به خو دومره ویلی شو چې هغې په دغه ناوړه عمل سره ټول افغانان وشرمول.

د شاه نواز بوتو د مرگ په اړه خپله څېړنه په دې ټکي پای ته رسوم چې له دې څوک انکار نه شي کولی چې د ۲۸ کلن ځوان شاه نواز بوتو مرگ چې په هر ډول تر سره شوی وي، **ریحانه د هغه د مرگ مسؤلیت پره غاړه لري**، ریحانه به ضرور په خپلو کړنو له امله خدای تعالی او خپل وجدان ته شرمنده وي.

(کينډۍ خوا ته ریحانه، ښي لور ته فوزیه د فصیح الدین لونه)

نېټه: ۱۴۰۵/۲/۵ ل

نور بیا

[د ښاغلي محمد انور اڅر نوري ليکنې په دې لینک کې ولولئ.](#)

د پاڼو شمېره: له 6 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنې د لیکنيزې ښې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هبله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولئ